

“Jag tycker alla ska
lära sig retorik!”

När eleverna Älvdalsskolan fick retorik på schemat hände något. De blyga fick större självförtroende och de tysta började prata. Att lära sig tala och lyssna är en förutsättning för demokratin, menar skolans lärare.

UTSEDD TILL NATIONELL VINNARE I
KATEGORIN ÖVRIGA
ÄMNESOMRÅDEN

Det var en lärares besök på Webster's High School i Kirriemuir, Skottland, som blev storskottet för vårt arbete med retorik. I den skotska skolan arbetade man med retorik, debate, och detta blev en omvälvande upplevelse för läraren, som idag är projektledare för retorikprojektet. Den tändande gnistan blev sedan upptäckten att eleverna i Älvdalen var osedvanligt tysta, blyga och rädda för att säga sin mening och att yttra sig fritt i klassrummet. Många är rädda för att ta ställning i olika frågor, rädda för vad andra ska tycka om deras åsikter. Många vågar inte heller stå emot gruppträck utan kan komma att utöva mobbning och vandalisering.

Älvdalen ligger i utpräglad glesbygd med ett eget språk, älvdalskan, ett språkarv som vi är mycket stolta över och aktivt försöker bevara. Glesbygden, med inbyggd "Jantelag och det egna språket kan vara två av orsakerna till elevernas tystlåtenhet. Tvåspråkigheten kan vara en grund för känslan att inte behärska det svenska språket tillräckligt bra, vilket gör att man är osäker och saknar självförtroende nog för att våga yttra sig inför andra. Man känner att man inte duger.

Lära sig lyssna till andra

Syftet med arbetssättet är att eleverna ska lära sig att vilja, våga och kunna uttrycka sig fritt inför andra. De ska lära sig lyssna på andra och ge respons i ett tillåtande, positivt klassrumsklimat för att de ska få självkänsla, empati och en positiv självbild. Vi tror att de på så vis ökar sina möjligheter att bli aktiva samhällsmedborgare som vågar, vill och kan utnyttja sin demokratiska rättighet - yttrandefriheten. För att viljan och förmågan att yttra sig fritt ska växa fram på ett optimalt och naturligt sätt är det mycket viktigt att arbetet med detta startar i tidig ålder. Därför börjar vi redan i förskolan.

Metoden kan ses i två steg. Först inriktade vi oss på utbildning av personal och sedan av eleverna.

Intresserade lärare fick en grundutbildning i retorik i november 1999. Därefter förmedlade de sina kunskaper till sina kolleger i respektive enhet i den utspridda organisationen.

Återkoppling och utveckling av arbetet görs i månadsträffar med lärare (eller retorikpiloter som vi kallar dem) och projektledare. Lärarna arbetade fram ett kompendium, som delades ut till alla barn, elever och deras föräldrar. Samtidigt gavs muntlig information om retoriken. Nu får nytillkomna elever ta del av informationen vid varje läsårs början. Lärarnas arbete

utvärderas kontinuerligt vid varje läsårsslut. Arbetet har hittills fått mycket positiva omdömen. Projektledare, som själv har läst retorik på högskolenivå, har vid två tillfällen haft fortbildning i retorik för personalen. Idag har 39 procent av skolans personal genomgått grundutbildning i retorik.

Eleverna vågar göra bort sig

Personalens arbete med eleverna började VT 00, i F-6 som ett naturligt inslag i det dagliga arbetet och i 7-9 på svenskan och Elevens val - retorik. Med många kommunikativa övningar bygger vi i början upp ett tryggt, tillåtande klassrumsklimat där eleverna vågar "göra bort sig". Därefter kommer arbetet med "lyssnaren"- eleverna skriver "Spelregler för lyssnare" (hur de tycker att en god lyssnare ska vara) och lär sig att ge respons: "guldkorn" på lägre stadier och "ros" från tioårsåldern samt goda råd till talaren. Sedan arbetar vi med "talaren". Eleverna får lära sig framförande- och anförandeteknik, lär sig att planera arbetet och att disponera talet/anförandet. Till sist får de också lära sig att själva analysera sitt anförande för att dra nytta av erfarenheterna och successivt bli bättre. A och O för elevarbetet och för att de ska våga, vilja och kunna tala inför andra är alltså arbetet med klassrumsklimatet och lyssnaren. Det är oerhört viktigt att allt görs i positiv anda, så att rädsla inte skapas eller spås på hos eleverna.

Elever i nian har hållit anförande på Mora Kulturhus tillsammans med projektledaren och de höll också ett bejublat avslutningstal i en till bristningsgränsen fylld kyrka i juni 2001. Elever på lägre stadier har också anföranden av olika slag och imponerar stort på föräldrar och personal. Det här är verkligen roligt!

Roligt är också att "tråden" från och med vårterminen 2002 dragits upp på gymnasiet, där elever från såväl ungdomsgymnasiet som Komvux nu har A-kursen i retorik!

Retorik bra för både elever och personal

Arbetet påbörjades höstterminen 1999 och har redan haft påtagliga positiva effekter på både elever och personal. Från alla stadier och från föräldrar hörs vilken positiv inverkan retoriken har på eleverna. De lär sig lyssna på varandra, ge respons, vänta på sin tur. De vill, vågar och kan uttrycka sig i ett tillåtande klassrumsklimat. De tar viktiga steg som medborgare i en reell demokrati, där yttrandefrihet verkligen innebär yttrandefrihet, därför att man vill, vågar och kan yttra sig fritt och det är stort i vår bygd! Man brukar nämligen säga att älvdalingen av hävd är både tystlåten och ordkarg. Vi är på väg att råda bot på det nu!

Eftersom projektet också är vårt lokala "Skolans val" och är tänkt att fortsätta in i framtiden, är det av bestående värde för skolan, dess elever och personal, ja för hela bygden. Detta är alltså ingen dagslända! Att eleverna samtidigt utvecklar sin empatiska förmåga, när de lär sig att lyssna aktivt och ge positiv respons på sina kamrater, är naturligtvis även det en stor vinst med arbetssättet.

I elevernas utvärderingar kan man utläsa hur mycket retorikutbildningen betyder för utvecklingen av elevernas självkänsla och självförtroende. Några exempel: "Jag har lärt mig otroligt mycket, många knep när det gäller att tala inför människor och nu vet jag hur jag ska bygga upp ett anförande. Retorik har mycket stor betydelse för självförtroendet. Nu är jag inte nervös för att börja på gymnasiet längre! Man lär sig att vara säker på utsidan, man kan behärska nervositeten. Retorik är bäst! Jag tycker att alla ska lära sig retorik!"

Efter tre år har vi för avsikt att göra en intervjuundersökning, där elever och personal får beskriva upplevd förändring samt en uppföljning av elever som lämnat grundskolan.

Svensklärarna har hand om retoriken

På högstadiet är det svårt att engagera alla lärare och därför är det svensklärarna som har hand om retorikutbildningen av eleverna. Av övriga lärare kräver vi att de ska se till att eleverna följer reglerna för lyssnaren och talaren vad gäller framförande och anförande. Den här terminen har vi inte startat Elevens val - retorik (7-9) på grund av för få intresserade elever. I bästa fall beror detta på att eleverna redan får så bra utbildning av svensklärarna, att de tycker er att de inte behöver lära sig mer. Utbudet av praktiska elevens valalternativ är också så stort att majoriteten elever helst väljer bland dessa aktiviteter.

För att engagera lärare som ännu inte gått fortbildningen i retorik och för att uppmuntra personal att arbeta med retorik är vi retorikpiloter i färd med att planera en heldag med retorik för all personal.

Som alltid är arbetet avhängigt av kommunens ekonomi, men inför kommande läsår 2002-2003 räknar vi med att retoriken ska rymmas inom vår budget. Om projektledaren skulle sluta sin tjänstgöring vid Älvdalsskolan, kommer uppdraget med retoriken att erbjudas i första hand någon av retorikpiloterna eller någon av de lärare som gått fortbildningen i retorik. Vår intention är att retoriken ska leva vidare inom skolan. Även om projektet upphör i och med innevarande läsårs slut, har vi för avsikt att fortsätta med satsningen. Läsåret 2002-2003 ska projektledaren fortsätta med sitt uppdrag, vilket även innebär fortsatt fort bildning för personalen.

Sprider budskapet till andra skolor

Vi har börjat sprida våra erfarenheter till andra skolor. Projektledaren har presenterat projektet på Mora Kulturhus för "Pedagogiskt Café Mora-Orsa". Två av retorikeleverna deltog och höll ett anförande. Detta finns inspelat på videokassett och visas när vi informerar om vårt retorikprojekt. Hittills har vi gjort det för Kunskapslyftet och Kunskapscentrum i Älvdalen, på "Pedagogisk Marknad" i Mora och på Sven ska Dagbladets retorikvecka på Vasateatern i Stockholm just för att berätta om vårt projekt. Tala om att få möjlighet att sprida budskapet till andra skolor! Dessutom har retoriken spritts till gymnasieskolan och Kunskapslyftet/Komvux i Älvdalen och vi får kontinuerligt förfrågningar från olika skolor.

Elevernas avslutningstal i Älvdalens kyrka i juni 2001 spred budskapet om retoriken till allmänheten i Älvdalen och det känns verkligen att föräldrar och många andra har en positiv inställning till vårt arbete med retoriken.

För övrigt önskar vi innerligt att vårt idoga arbete med att ge eleverna självkänsla, empati och förmåga att använda yttrandefriheten på ett positivt sätt, ska uppmärksammas. På så sätt kan budskapet få ännu större möjlighet att spridas till skolor runt om i vårt avlånga land. Det skulle gagna Sveriges elever.

Vill du ha mer information om projektet? Kontakta Karin Beronius, tel: 0251-401 29 / 104 06
E-mail: karin.beronius@edu.alvdalen.se

Hemsida: www.rhetordalarna.com

Bidrag Älvdalsskolan

Dalgatan 86
796 31 Älvdalen
telefon: 0251-801 10
fax: 0251-801 38
www.alvdalen.se